ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 628.1:551.46/49

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

А.Й. Васильєв, доктор економічних наук.
Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. П. Василенка

© Васильєв, А.Й., 2014.

Стаття отримана редакцією 30.05.2014 р.

Вступ. Ураховуючи стратегічну важливість водних ресурсів у соціально-економічному розвитку держави, сферу водокористування слід розглядати як складну природно-господарчу та соціальну систему. У зв'язку із цим водні ресурси та їх відтворення, безумовно, повинні бути включені до системи економічних категорій.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Проблеми раціонального та ефективного використання водних ресурсів України останнім часом широко досліджуються у працях вітчизняних учених. Зокрема, С.І. Дорогунцов, М.А. Хвесик, І.Л. Головинський, П. Скрипчук та О. Судук вивчають основні аспекти формування ринку водних ресурсів в Україні, а праці Л.І. Каленіченко, Б.П. Карук і О.І. Тишенко присвячені різноманітним аспектам управління водогосподарськими комплексами.

Постановка завдання. Проте недостатньо уваги приділено питанню оцінювання ефективності заходів щодо відтворення водогосподарського комплексу, зокрема на основі еколого-економічних критеріїв, що й зумовило проблематику цього дослідження.

Основний матеріал і результати. Про актуальність питання вдосконалення систем водокористування України свідчить аналіз екологічної ситуації. Спостерігається ситуація, коли практично всі поверхневі води, а в окремих регіонах уже й підземні, за рівнем забрудненості не відповідають вимогам стандарту на джерела водозабезпечення. Близько 50% населення споживають воду, яка не відповідає існуючим стандартам, незважаючи на те, що українські нормативи не такі суворі, як стандарти Європейського Союзу.

Вихідною посилкою економічного оцінювання води як найважливішого природного і виробничого ресурсу слід вважати те об'єктивно існуюче положення, що водні ресурси подібно до інших видів природних багатств обмежені за своїми запасами, не однакові за якістю і місцеположенням, використовуються з різним рівнем економічної ефективності, а для їх забору, підйому, транспортування й очищення потрібні значні затрати.

Аналіз еколого-економічних аспектів водокористування підтверджує, що вода у сфері економічних відносин може виступати не тільки як предмет або засіб праці, але й у вигляді виробленої продукції – предмета праці.

На сучасному етапі розвитку продуктивних сил разом із вдосконаленням системи управління, впровадженням радикальних економічних реформ, формуванням ринкового механізму господарювання важливе значення має розв'язання еколого-економічних проблем водогосподарчого комплексу як значного природно-господарчо-соціального утворення. Вона визначається як процес безперервного та послідовного впровадження систем технологічних, управлінських та інших рішень, котрі дозволяють підвищити ефективність використання природних ресурсів і умов разом із поліпшенням, або хоча б збереження якості природного середовища на локальному, регіональному та глобальному рівнях.

Потенціал екологічної системи вимірюється величиною, зворотно пропорційною об'єму ресурсів, необхідних для підтримання екологічної чистоти території регіону на вихідному рівні. Фізичний сенс такого підходу полягає в обліку здатності навколишнього середовища регіону сприймати антропогенні, в тому числі техногенні, впливи, асимілюючи їх до заданого рівня за допомогою проведених природоохоронних заходів.

Таким чином, метою вказаних заходів є підвищення екологічної ефективності виробництва.

Економічним критерієм для вибору оптимального комплексу природоохоронних заходів, як правило, приймається мінімум суми наведених у часі величин збитку (*У*) від порушень навколишнього середовища і збитків (*З*) на природоохоронні заходи:

$$min\sum_{1}^{T}(У+З)_t(1+E)^{-t}$$

де **Е** – коефіцієнт ефективності капітальних вкладень.

Вибір такого критерію обґрунтований наступним. Збитки народного господарства від забруднення навколишнього середовища водогосподарчим комплексом, виражені у грошовій формі, призводять до витрат в інших галузях і у свою чергу можуть бути інтерпретовані як певні витрати народного господарства, з його функціонуванням.

Екологічну ефективність об'єктів водогосподарчого комплексу можна визначити як відношення збитку, якого вдалося уникнути, до витрат на його попередження:

$$К = У / З,$$

де **У** – величина запобігання збитку від порушення навколишнього середовища;

З – витрати на екологічні заходи.

Екологічна ефективність, як і соціально-економічна, охоплює всі сфери водогосподарчої діяльності. Для її оцінювання й аналізу важливе значення має класифікація екологічних проблем. Вона дає можливість виявити механізм утворення негативних екологічних наслідків, визначивши основні підходи і напрями розвитку водогосподарчого комплексу, що забезпечують мінімізацію техногенного навантаження на природне середовище.

Необхідно зауважити, що збитки, які наносяться суспільству забрудненням водних ресурсів, виражаються в недоотриманій продукції, у втратах основних фондів.

Тому під еколого-економічними збитками слід розуміти різницю між валовим національним продуктом (ВНП), який міг би бути отриманий на основі раціонального господарювання, і ВНП, одержаним при традиційному використанні водних ресурсів. Саме недоотриманий ВНП у результаті нераціонального водокористування суспільство має компенсувати, щоб задовольнити свої потреби у необхідному обсязі.

На рівні підприємства збитки можуть проявитися у втраті ресурсів, збільшенні витрат і, як наслідок, у зменшенні чистого доходу.

Відношення збитку, заподіяного нераціональним водокористуванням у вартісному виразі до всього створюваного валового національного продукту буде показувати рівень негативного впливу виробничої діяльності на навколишнє середовище:

$$К = У / ВНП.$$

З наведеного співвідношення випливає, що чим менше значення ***К***, тим на більш високому техніко-економічному й екологічному рівні здійснюється водокористування конкретним суб'єктом господарювання.

Результати дослідження показали, що для стійкого, екологічно безпечного розвитку водогосподарчого комплексу в умовах ринку необхідне розроблення та використання програми екологізації виробничо-господарчого комплексу як на рівні регіонів, так і в державному масштабі. Основними складовими частинами програми екологізації водогосподарчого комплексу повинні стати:

- вивчення й облік екологічних особливостей і факторів розвитку водогосподарчого комплексу в певному регіоні;
- рекомендації щодо модифікації техніки відповідно до екологічних особливостей природних ресурсів;
- упровадження прогресивних технологій, що забезпечують безвідходне або маловідходне виробництво;
- інвентаризація та екологічна паспортизація екологічно небезпечних об'єктів, видів діяльності, явищ, деградованих територій;
- координація екологічних заходів у регіоні на загальногосподарчому рівні за територіальним принципом;
- удосконалення механізму управління функціонуванням господарчого комплексу з урахуванням екологічних факторів.

Висновки. Підбиваючи підсумок, можна констатувати той факт, що в умовах недосконалості ринкової інфраструктури, зношеності обладнання, незадовільного технічного стану об'єктів та наявності проблеми неплатежів необхідне посилення ролі економічного регулювання у сфері водокористування. За характером впливу рекомендовані методи управління повинні включати не тільки примусову, але й стимулюючу мотивацію. Розв'язання проблеми вибору пріоритетів у галузі використання нових енерго- та екологічно ефективних технологій відтворення водних ресурсів має бути орієнтоване на підвищення конкурентоспроможності і стійкості розвитку підприємств, у яких водогосподарчий технологічний блок є базовим у виробничій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Каленіченко Л.І., Управління водогосподарськими комплексами / Л.І. Каленіченко, Б.П. Карук, О.І. Тишенко. – К., 2000. – 330 с.
2. Дорогунцов С.І. Водні ресурси України (проблеми теорії та методології) / С.І. Дорогунцов, М.А. Хвесик, І.Л. Головинський. – К.: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2002. – 225 с.
3. Васильев А.И. Реинжиниринг управления водопользованием / А.И. Васильев. – Харьков: Основа, 2004. – 240 с.
4. Кравец В.Н. Схемы и технологии рационального водообеспечения, водоочистки в агропромышленном производстве Украины / В.Н. Кравец, Б.М. Борисов, В.Т. Плакида, А.А. Титков. – К.: Из-во ЧП «Предприятие Феникс», 2012. – 526 с.
5. Скрипчук П., Основні аспекти формування ринку водних ресурсів в Україні / П. Скрипчук, О. Судук // Економіст. – 2014. – № 1. – С. 20 – 22.

УДК 628.1:551.46/49

Васильєв Анатолій Йосипович, доктор економічних наук, професор. Харківський національний технічний університет сільського господарства ім.. П. Василенка. **Критерії оцінки ефективності відтворення водних ресурсів.** Досліджено еколого-економічні проблеми водогосподарчого комплексу як значного природно-господарчо-соціального утворення. Здійснено класифікацію екологічних проблем системи водокористування. Проаналізовано роль та місце еколого-економічних критеріїв в оцінюванні ефективності відтворення водних ресурсів.

Ключові слова: водні ресурси, водогосподарчий комплекс, відтворення водних ресурсів, оцінка ефективності, еколого-економічні критерії оцінки.

УДК 628.1:551.46/49

Васильев Анатолий Иосифович, доктор экономических наук, профессор. Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства им. П. Василенко. **Критерии оценки эффективности воссоздания водных ресурсов.** Исследованы эколого-экономические проблемы водохозяйственного комплекса как значительного природно-хозяйственно-социального образования. Проведена классификация экологических проблем системы водопользования. Проанализированы роль и место эколого-экономических критериев в оценке эффективности воспроизводства водных ресурсов.

Ключевые слова: водные ресурсы, водохозяйственный комплекс, воспроизводство водных ресурсов, оценка эффективности, эколого-экономические критерии оценки.

UDC 628.1:551.46/49

Vasyliev A.I., Doctor of Economics, Professor, P. Vasylenko National Farming Technical University of Kharkov. **Evaluation criteria of water resources recreation efficiency.** The ecological and economic problems of water-industrial complex as a significant natural economic and social formation have been studied. Classification of environmental water system issues has been made. The role and place of environmental and economic criteria in assessing the efficiency of water resources reproduction are analyzed.

Keywords: water, water-industrial complex, water resources reproduction, efficiency assessment, environmental and economic criteria.